

Tidigmedeltid i Hallsta by

En oskiftad by i Västmanland

Arkeologisk antikvarisk kontroll

Hallsta 1:2
Romfartuna socken
Västerås kommun
Västmanland

Jonas Ros

Tidigmedeltid i Hallsta by

En oskiftad by i Västmanland

Arkeologisk antikvarisk kontroll

Hallsta 1:2
Romfartuna socken
Västerås kommun
Västmanland

Jonas Ros

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2014

Omslagsfoto: Loftboden i Hallsta by. Loftboden uppfördes 1746 och är belägen på gården sydost om vägkorset. Framför loftboden påträffades kulturlager från 1700-talet. Fotograferat av Jonas Ros från väster.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-291-3.

Tryck: Just Nu, Västerås 2014.

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Bakgrund	5
Målsättning, metod och genomförande.....	7
Undersökningsresultat.....	7
Efterbesiktning	17
Tolkning och utvärdering	18
Referenser.....	20
Otryckta källor.....	20
Litteratur.....	20
Tekniska och administrativa uppgifter	21
BILAGOR	22
Bilaga 1. Schakttabell.....	22
Bilaga 2. Fyndtabell.....	23

Figur 1. Utdrag ur digitala Gröna kartan för Västmanland. Platsen för undersökningsområdet är markerat med en ring. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård genomförde under 2012 och 2013 en arkeologisk undersökning i form av en arkeologisk antikvarisk kontroll i Hallsta by i Romfartuna socken i Västmanland. Fältarbetet genomfördes av Jonas Ros och Ulf Alström. Området efterbesiktigades av Jonas Ros och Lisa Skanser.

Undersökningen gjordes med anledning av att det skulle anläggas en markbädd för avloppsanläggning samt avloppsledningar till byggnader i byn. Det schaktades totalt ca 352 löpmeter. Det framkom kulturlager som dateras genom keramik och kritpipor till 1600- och 1700-tal. Vidare framkom lämningar av byggnader från 1800–1900-tal. Från ett kulturlager tillvaratogs en kotand som skickades in för ¹⁴C-analys. Benet daterades med 95,4% sannolikhet till perioden 1160–1270 e.Kr., d.v.s. till tidigmedeltid. Kulturlagret indikerar att det har funnits bebyggelse under tidigmedeltid intill platsen där benet insamlades.

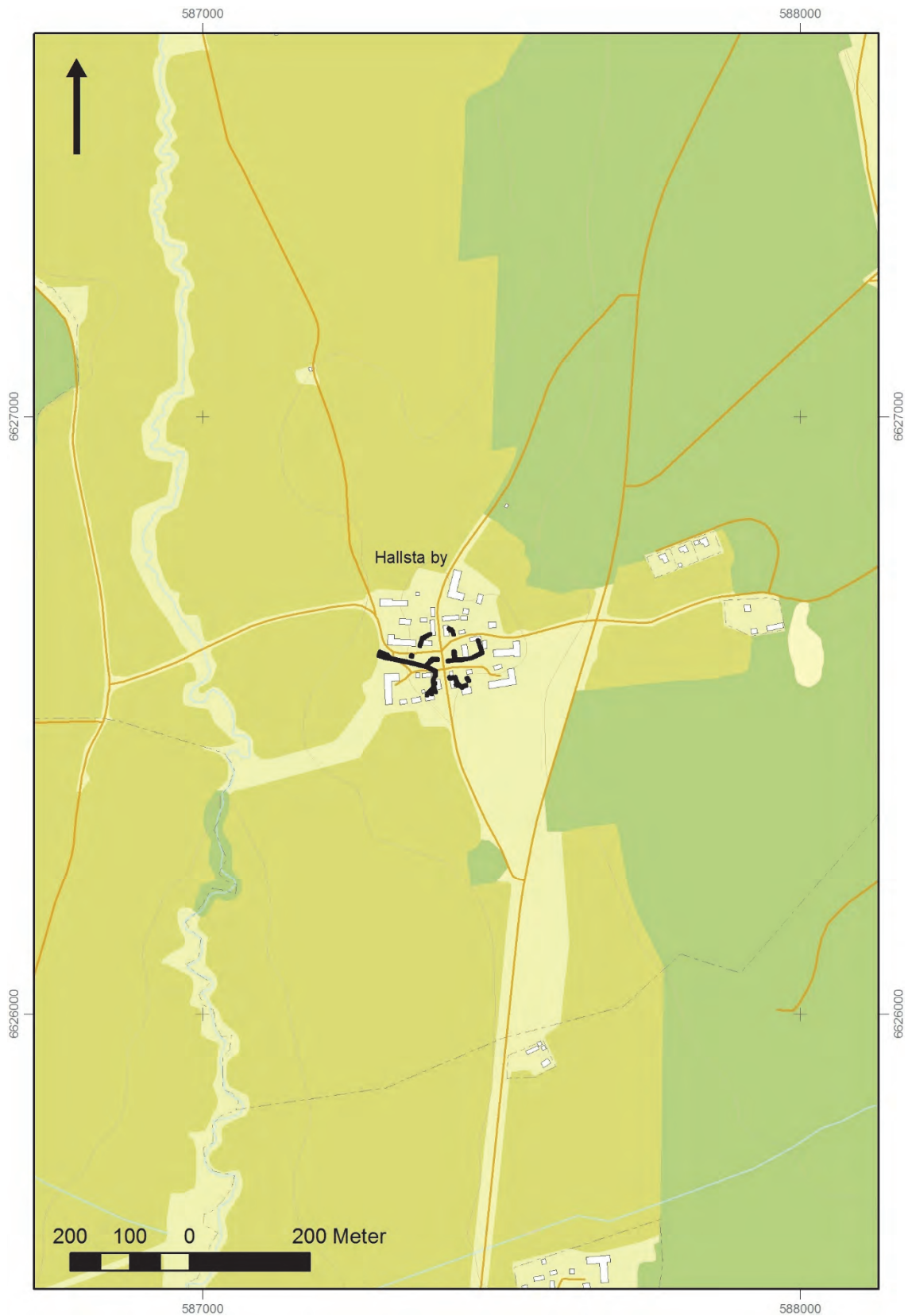
Bakgrund

Under hösten 2012 och under sommaren 2013 gjorde Stiftelsen Kulturmiljövård en arkeologisk undersökning i form av en arkeologisk antikvarisk kontroll i Hallsta by i Romfartuna socken i Västmanland.

Hallsta by ligger i en gammal vägkorsning på slätten väster om Badelundaåsen. Vägen mellan Västerås och Sala, Bergslagsvägen Väg 56, går i dag öster om byn. Byplanen är regelbunden och genom byn går den gamla Bergslagsvägen i nord-sydlig riktning och vinkelrät mot denna går en tvärgata. Vägkorset gav formen till en uppdelning av byn i fyra kvarter. Den kvartersindelade byplanen var vanlig på den västmanländska slättbygden, men att korsande huvudvägar i rät vinkel bildat stommen och markerat kvartersgränserna är ovanligt. Hallsta by har tidigare studerats av Sigurd Erixon (Erixon 1930 och 1931).

Hallsta by tillhör sedan år 1624 Uppsala akademi och är en av Västmanlands få byar som inte splittrats av skiftesreformer. Hallsta bys gårdar ägdes under 1500-talet av självägande skattebönder, men kom av okänd anledning att överlämnas som gåva till Karl IX under hans hertigtid. Byn donerades till Uppsala akademi av Karl IX:s son Gustav II Adolf år 1624. Förklaringen till att byn är oskiftad är att den ägdes av Uppsala akademi och alla som bodde där var akademins arrendatorer. Uppsala akademi har gjort husesyner och därför är det möjligt att följa gårdarnas bebyggelsehistoria. Den äldsta bevarade husesynen är från 1747 (Erixon 1930 och 1931). Hallsta by omfattar sex gårdar och där finns drygt trettio byggnader. De flesta hus är byggda efter 1700-talets mitt. I byn finns, sydost om vägkorset, en loftbod uppförd 1746. Den är inredd med eldstad både i botten och övervåningen och har byggts samman med boningshuset. Loftboden är som enskild byggnad skyddad som byggnadsminne, medan byns övriga byggnader ligger inom byggnadsminnets skyddsområde (1st dnr 432-5882-00, daterat 2003-05-21, länets byggnadsminnen).

Vi vet inte när de äldsta husen i Hallsta by uppfördes. Något förhistoriskt gravfält finns inte i byns närhet vilket indikerar att Hallsta by anlades under historisk tid.

Figur 2. Utdrag ur den digitala fastighetskartan. Faktiska undersökta ytor markerade med svarta linjer. Skala 1:10 000.

Målsättning, metod och genomförande

Målsättningen med den arkeologiska undersökningen hade formulerats av länsstyrelsen. Om fornlämning påträffades skulle den avgränsas inom schakten och anläggningar och kulturlager som framkom skulle dokumenteras. Den antikvariska kontrollanten hade befogenheter att ge direktiv om detaljlokalisering av schakten och att avbryta arbetet. Syftet var också att skydda byggnadsminnet, d.v.s. loftboden, från skada och att se till att marken återställdes efter utfört arbete. Under vissa förutsättningar skulle anläggningar och kulturlager äldre än 1900-tal dokumenteras. Det skulle göras en bedömning av kulturlager, anläggningar och fynd avseende karaktär, mängd och bevarandegrad. Vidare skulle det göras en preliminär datering och en preliminär tolkning av lämningarna.

Arbetet genomfördes i forma av en antikvarisk kontroll. Det schaktades med planskopa med en bredd av ca 1,6 meter. Kulturlager undersöktes dels för hand, dels genom varsam schaktning med hjälp av grävmaskin. Fynd insamlades lagervis. Utbredningen av kulturlager dokumenterades i plan. Representativa delar av kulturlagren dokumenterades i sektion i skala 1:20. I rapporten har lagren i plan inte samma nummer som lagren i sektionsritningarna. Anläggningar dokumenterades i plan i skala 1:20. Sentida anläggningar, d.v.s. lämningar från 1800- och 1900-tal, dokumenterades genom digitalfoto och på översiktsplaner i skala 1:500.

Vid schaktningskontrollen medverkade arkeolog endast vid schaktning ned till undergrunden, d.v.s. till steril nivå, därefter schaktade entreprenören till djupet där ledningarna skulle anläggas. Arbetet genomfördes i olika omgångar: det schaktades och undersöktes en sträcka, sedan lade entreprenören ned ledningar och fyllde igen schakten, sedan undersöktes ytterligare en sträcka osv.

Sträckningen för schakt 4 ändrades något i jämförelse med hur sträckningen ursprungligen hade planerats. Inga schakt togs upp i vägarna, istället styrborrades under vägarna. Styrborring innebär att det borras under marken och därefter förs en ledning in i det uppkomna borrhålet. Det styrborrades mellan följande schakt: 2–4, 1–5–9 och 3–7 (se figur 5). Fältarbetet sträckte sig över drygt ett år och startade den 6 juni 2012 och avslutades den 18 juni 2013. Platsen efterbesiktigades och det fastställdes då att ytorna var återställda.

Undersökningsresultat

Det togs upp 12 olika schakt (se figur 5) som sammantaget omfattade 352 löpmeter. Inga kulturlager påträffades i schakt 3, 5, 7, 8 och 9 (se figur 6, 7 och bilaga 1). Kulturlager framkom i schakt 1, 2, 4, 6, 10, 11 och 12 (se figur 6 och 7).

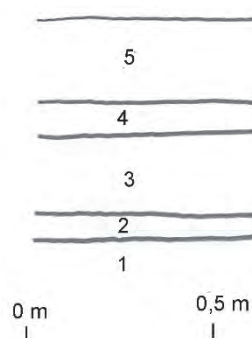
Kulturlager från 1600–1700-tal, schakt 1

Kulturlager framkom längs en sträcka av ca 39 meter (se figur 6), men inga anläggningar förutom ett dike påträffades. Kulturlagret var 0,5 meter tjockt i den västra delen, men efter 5 meter tunnades lagret ut och var ca 0,3 meter tjockt. En sektion, S1, upprättades (se figur 6 och 4) och där dokumenterades två avsatta lager. Det påträffades kritpipsdelar och yngre rödgods i båda lagren (fnr 1–4). Lagren dateras med hjälp av fynden till 1600–1700-talen. I det understa lagret framkom flera djurben, en kåke av får/get, kåke av gris, en kotand och revben sannolikt från ko. Benen

artbestämdes av arkeolog men tillvaratogs inte. Öster om kulturlagret var en störning av en avloppsledning. Längre österut förefaller marken att vara planerad, d.v.s. nedschaktad. Norr om schaktet går en väg och markytan norr om vägen är belägen minst 0,3 meter högre i jämförelse med markytans nivå söder om vägen.

Lager i plan	Sektion och lager nr i sektion	Schakt	Datering
1	Sektion 1, lager 2 och 3, figur 4	1	1600–1700-tal
2	Sektion 2, lager 2 och 3, figur 9	2	1800–1900-tal
3	Sektion 5, lager 2, figur 11	12	1800–1900-tal
4	-	12	1800–1900-tal
5	-	1	?
6	Sektion 4, lager 4, figur 14	6	1700-tal
7	-	11	1800–1900-tal
8	Sektion 3, lager 4 och 5, figur 17	10	1800–1900-tal
9	Sektion 5, lager 3, figur 11	12	Tidigmedeltid

Figur 3. Tabell över lager i plan inom undersökningsområdet. Sektionsnummer och lagernummer i sektion är angivna. Lagren ses i plan i figur 6 och 7.

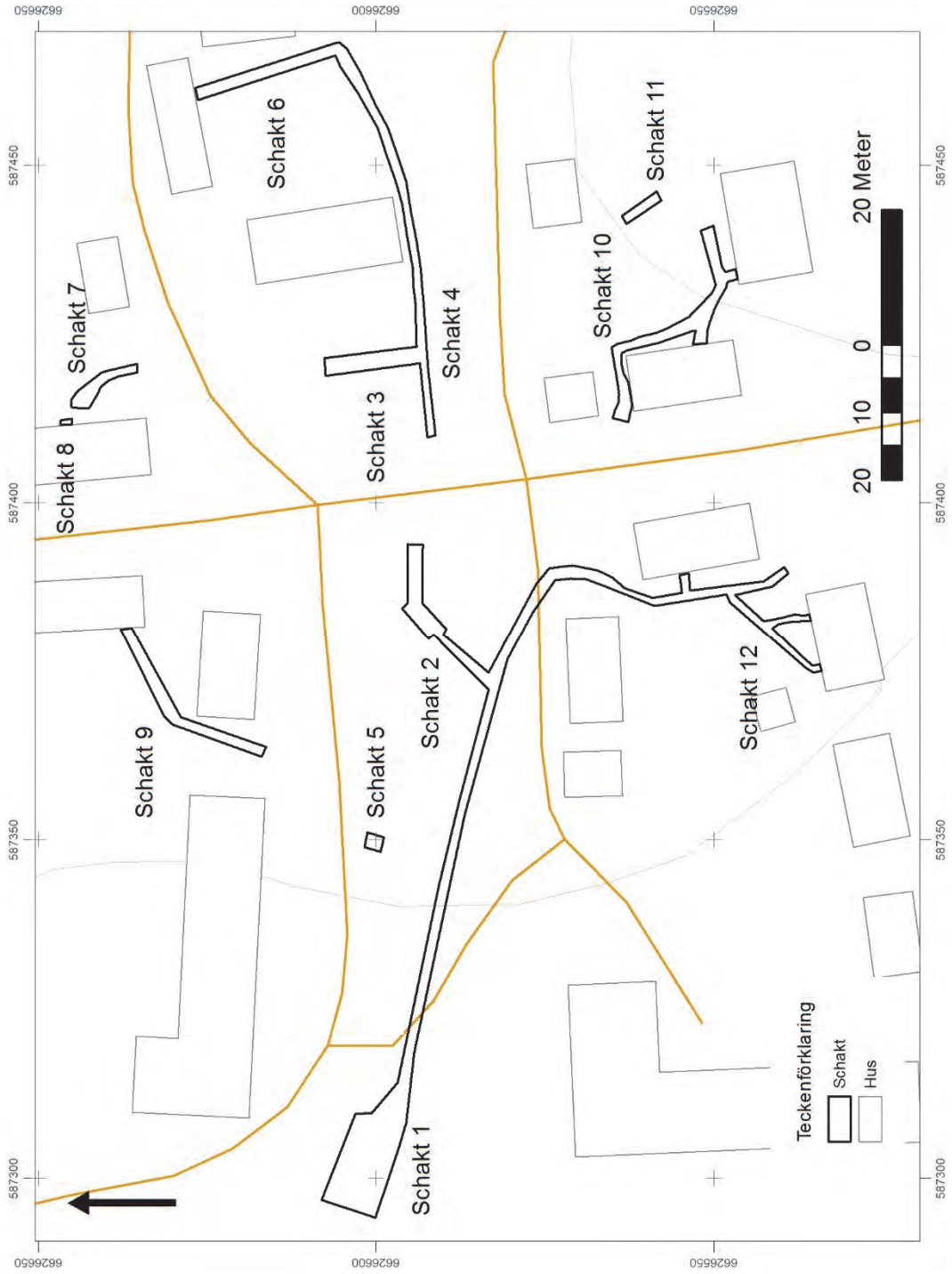
Figur 4. Sektion 1 (se figur 6). Skala 1:20. Sektionen är sedd från söder.

Lagerbeskrivningar:

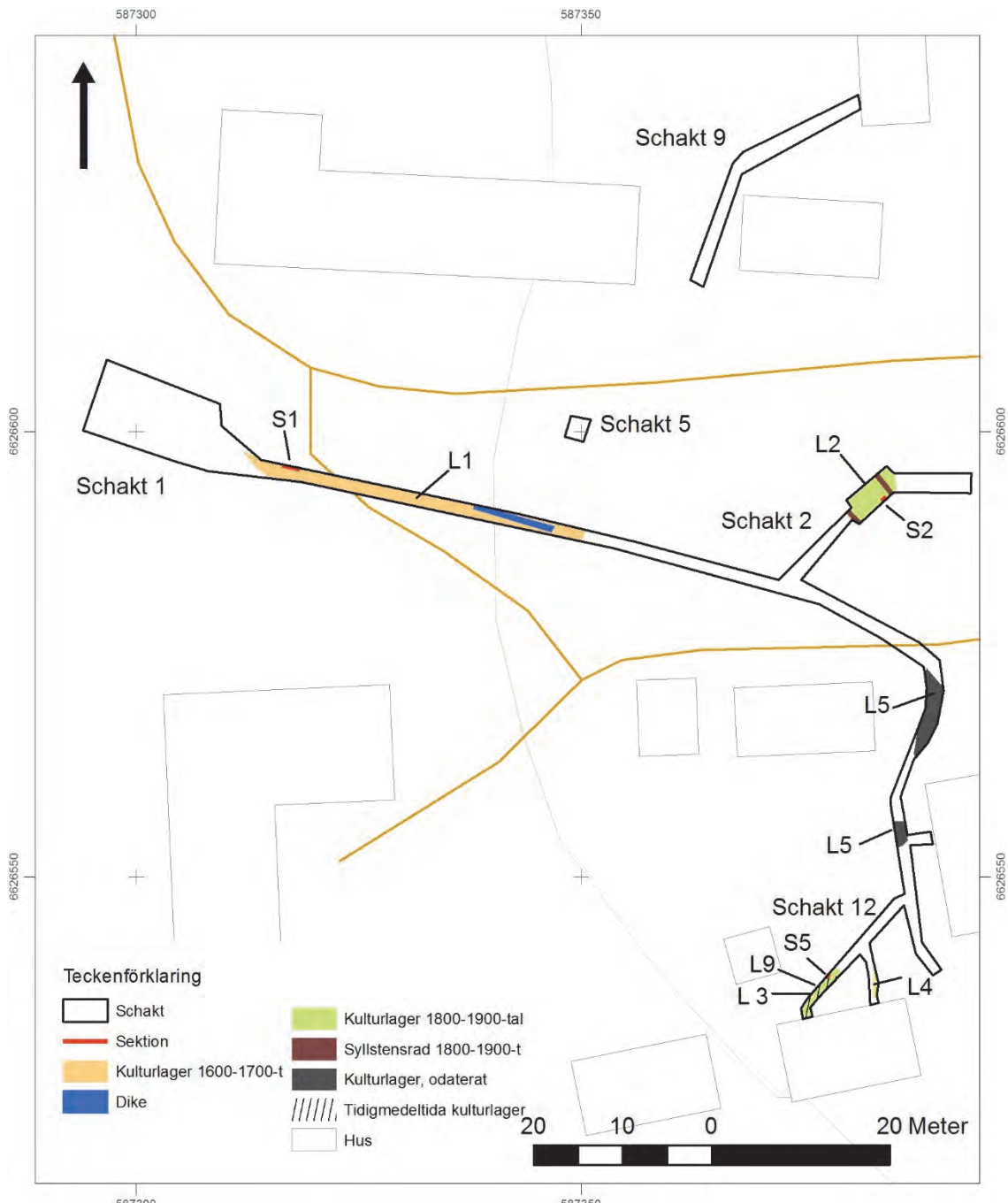
1. Grå sand. Undergrund.
2. Gråbrun sandblandad jord med inslag av lera och tegel, kalkbitar, kol, kritpipdelar och yngre rödgods.
3. Brunrå sandblandad jord med inslag av tegel, stenar, kol och kritpipdel.
4. Sandblandad lera. Påfört.
5. Jord, sand och grus. Påförda massor.

Kol- och sotlager, schakt 1

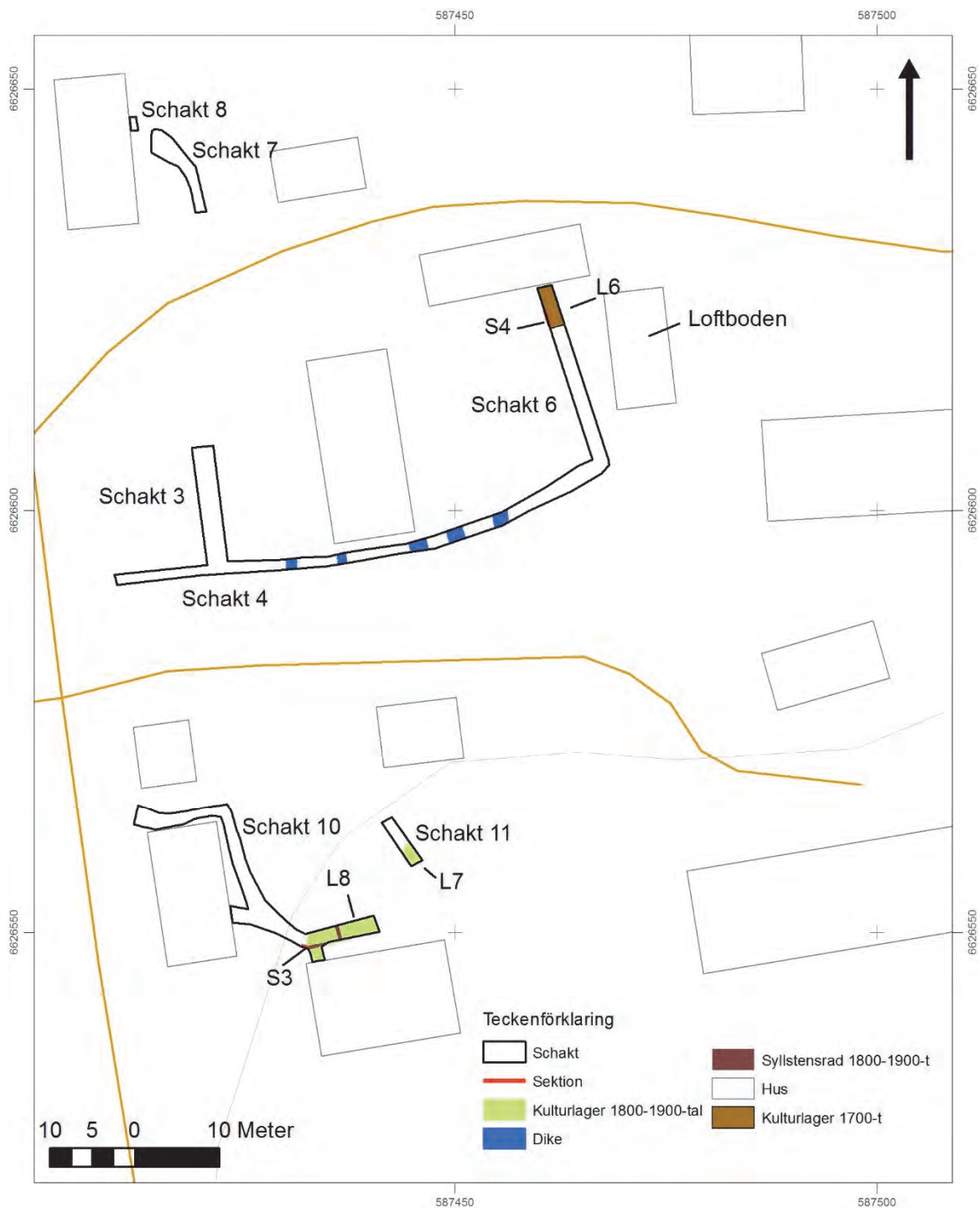
I schakt 1 påträffades kol- och sotlager, L5, på två punkter (se figur 6). Kol och sotlagret hade en tjocklek av upp till ca 0,4 meter. Det är oklart vad lagret representerar, möjligtvis var det lämningar av en kolmila, alternativt var det massor som deponerats på platsen under senare tid.

Figur 5. Undersökningsområdet med befintliga byggnader och schakten 1–12 markerade. Vägar är markerade med brunt. Skala 1:1000.

Figur 6. Plan över den västra delen av undersökningsområdet. Schakt 1, 2, 5, 9 och 12 är markerade. S= sektion. L= lager. Det tidigmedeltida kulturlagret benämns L9. Se figur 3 för lager nr i plan och sektion. Skala 1:750.

Figur 7. Plan över den östra delen av undersökningsområdet. Schakt 3, 4, 6, 7, 8 10 och 11 är markerade. L=Lager, S=sektion. Byggnadsminnet loftboden är markerad. Skala 1:750.

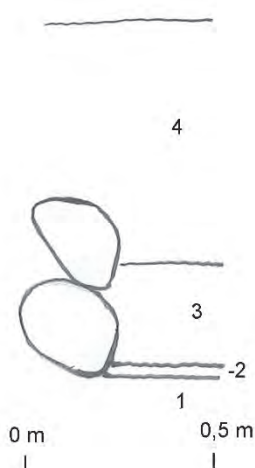
Huslämning från 1800–1900-tal, schakt 2

I den södra delen av schakt 2 fanns en nedgrävning från senare tid. I schaktets norra del framkom delar av en huslämning i form av två syllstensrader som utgjorde delar av två av husets väggar (se figur 6 och 8). Den norra syllstensraden bestod av 6 stenar 0,3–0,6 m i diameter. Sannolik har det varit två skift sten i syllstensraden. En sektion upprättades inom husets utbredning (se figur 9). Det var en något försänkt marknivå i huset och där fanns ett raseringslager (L2, se figur 6) som bl.a. bestod av tegel, grus,

sten och kol. I massorna inom husets utbredning påträffades grönt kakel (fnr 10) och yngre rödgods (fnr 9). Fynden indikerar en datering till 1800–1900-tal.

Figur 8. Fotografi som visar den nordöstra syllstensraden i schakt 2 (jfr figur 6). Fotograferat från sydväst av Jonas Ros.

Figur 9. Sektion 2 (se figur 6) sedd från nordväst. Skala 1:20.

Lagerbeskrivningar:

1. Sand, undergrund.
2. Svart kol och sot.
3. Krossat tegel, jord och kol.
4. Brun sandblandad jord.

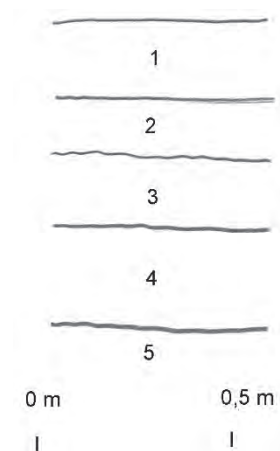
Kulturlager från 1100–1200-tal och 1800–1900-tal, schakt 12

I schakt 12:s västra del påträffades ett kulturlager (L3 figur 6 respektive lager 2, figur 11), med fynd i form av fat och skål av yngre rödgods (fnr 19) från 1800–1900-tal. Den befintliga byggnaden söder om schaktet (se figur 10) har enligt uppgift haft funktion som krog och kulturlagret har sannolikt tillkommit i samband med att krogen var i funktion. Enligt Erixon har Norr- och Södergårdarna i Hallsta sedan 1700-talet varit underkastade skjuts- och gästgivarskyldighet (Erixon 1930 s. 42). I sektion 3 i schaktet (se figur 11) och under lager 3 framkom två äldre lager och det skickades in två djurben för ^{14}C -analys från dessa lager. ^{14}C -proverna analyserades av Ångströmlaboratoriet vid Uppsala universitet. I det ena lagret, lager 9 (lager 3 i

sektion 5, i plan se figur 6, L9) som bestod av sand med inslag av mörkbrunt träflis påträffades en kotand som ^{14}C -daterades. Kotanden dateras med med 95,4% sannolikhet, med två sigma, till perioden 1160–1270 e.Kr. (se figur 12). Detta innebär att kon slaktades under tidigmedeltid. Kulturlagret där tanden påträffades indikerar att det har funnits bebyggelse intill schaktet vid denna tid. Det skickades även in ett fågelben från för ^{14}C -analys från lager 4 från samma sektion, men benet innehöll för lite kollagen och kunde därför inte dateras. I schakt 12:s östra del framkom ett kulturlager som genom sitt fyndnehåll dateras till 1800–1900-tal (figur 6).

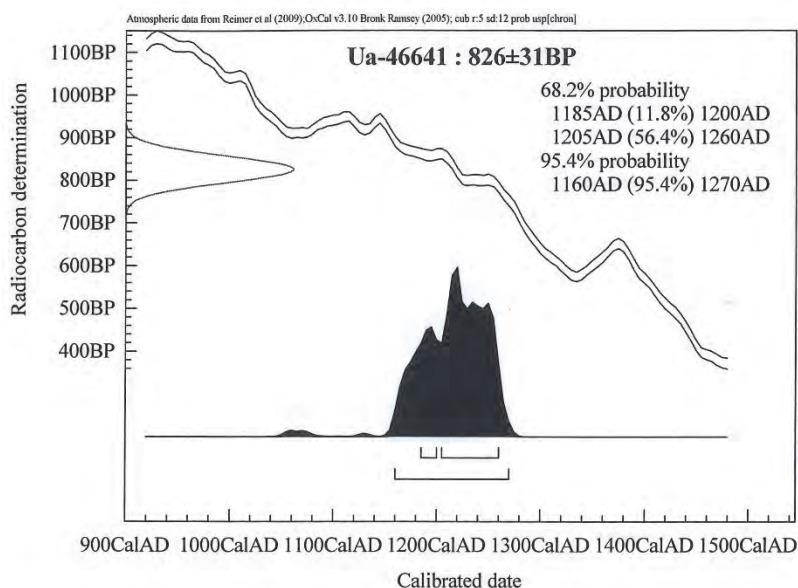
Figur 10. Söder om schakt 12 (se figur 6) finns en befintlig byggnad som har haft funktion som krog. Bakom den högra dumphögen framkom ett kulturlager som ^{14}C -dateras till tidigmedeltid. Fotograferat från norr av Jonas Ros.

Figur 11. Sektion 5 sedd från sydöst (se figur 6). Skala 1:20.

Lagerbeskrivningar:

1. Grus. Gårdsplan.
2. Grus, jord, tegel och träflis. Yngre rödgods.
3. Organiskt material, mörkbrunt träflis. I detta lager påträffades en kotand som ^{14}C -daterats till tidigmedeltid.
4. Grått sandigt lager med inslag av enstaka ben.
5. Sand, undergrund.

Figur 12. Från schakt 12, lager 3, insamlades en tand från en ko som skickades in för ^{14}C -analys. ^{14}C -analysen visar att kon med 95,4% sannolikhet slaktades någon gång under perioden 1160–1270 e.Kr., d.v.s. under tidigmedeltid.

Täckdiken, schakt 4

Schakt 4 (se figur 7 och 13) var ca 58 meter långt och 1,7–3 meter brett. Det var blött i schaktet och där påträffades fem täckdiken som sträckte sig i nord-sydlig riktning. I två av diken påträffades yngre rödgods (fnr 11–12) som dateras till 1800–1900-tal. Dikena syntes inte i markytan före schaktning. I diken fanns trä som underlättade flödet av vattnet. Enligt uppgift kallas denna typ av diken med trä för ”gässer”. Efter någon timme efter att diken frilagts fylldes de med vatten vilket visar att de var i funktion.

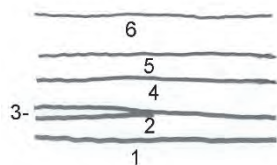
Figur 13. I schakt 4 framkom täckdiken och schaktet fylldes delvis med vatten. Fotograferat från väster av Jonas Ros.

Kulturlager från 1700-tal intill loftboden, schakt 6

Schakt 6 var ca 19 meter långt och 1,4 meter brett (se figur 7). Schaktet togs upp längs med sträckningen av en äldre avloppsledning som skulle bytas ut.

Kulturlager påträffades i schaktets norra del längs en sträcka av ca 5 meter. Kulturlagret var 12 cm tjockt och grävdes för hand. En sektion upprättades (se figur

14). I lager 4 påträffades en skärva yngre rödgods, det var en del till ett fat som var pipleredekorerat (fnr 13). Keramikskärvan dateras till 1700-talet. Schaktet togs upp ca 10 meter väster om en loftboden (se figur 15) som är kulturminne. Loftboden uppfördes 1746 och keramikskärvan som påträffade i kulturlagret stämmer dateringsmässigt väl överens med loftbodens datering.

0 m 0,5 m
| |

Figur 14. Sektion 4, S4, sedd från öster. I lager 4 påträffades en skärva yngre rödgods som dateras till 1700-talet. Skala 1:20.

Lagerbeskrivningar:

1. Rödbrun sand, undergrund.
2. Grå lerblandad sand.
3. Grå lera, det var endast en fläck lera.
4. Gråbrun sand, enstaka ben. Yngre rödgods fat med pipleredekor.
5. Grus och sten. Äldre gårdsplan, sannolikt 1900-tal.
6. Grus och sten. Grusad gårdsplan

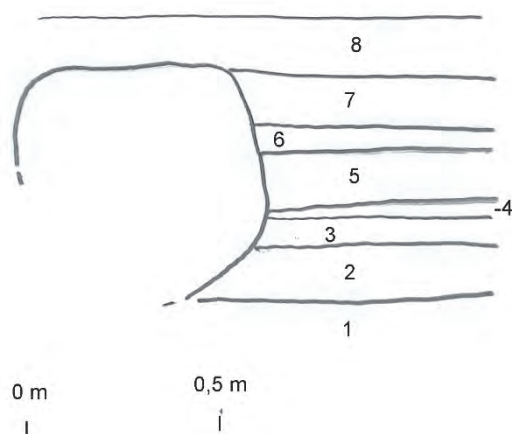
Figur 15. Framför loftboden togs ett schakt upp (6, se figur 7). Där påträffades keramik som dateras till 1700-talet. Fotograferat från väster av Jonas Ros.

Syllstenar från 1800–1900-tal, schakt 10

I schakt 10 påträffades en syllstensrad som var orienterad i öst-västlig riktning (se figur 7 och 16). En sektion upprättades nordväst om syllstensraden (se figur 17) Några meter öster om den öst-väst orienterade syllstensraden påträffades lämningar av en annan syllstensrad, eller ett fundament, som var orienterad i nord-sydlig riktning. Det är oklart om de två syllstensraderna tillhörde samma huslämning. Intill syllstenarna påträffades keramik (fnr 17 och 18) som dateras till 1800–1900-tal. Invid båda syllstensraderna framkom även buteljglas och fönsterglas som inte togs tillvara.

Figur 16. I schakt 10 (se figur 7) påträffades lämningar av en syllstensrad som var orienterad i väst-östlig riktning. Fotograferar av Jonas Ros från nordväst.

Figur 17. Sektion 3 sedd från norr (se figur 7). Skala 1:20.

Lagerbeskrivningar:

1. Grå lera. Undergrund.
2. Grå sand.
3. Grå lerblandad sand.
4. Brunt förmultnat organiskt material och träflisor. Marknivå utanför huset.
5. Rödbrun sand.
6. Grus.
7. Rödbrun sand.
8. Brunt grus, befintlig grusgång.

Sentida brunn, schakt 11

I schakt 11 framkom ett lager, L7, (se figur 11) som bestod av matjord med inslag av keramik från 1900-talet. Under lagret framkom vad som bedömdes vara en stensatt brunn och några meter intill den finns en annan brunn som är i funktion. I brunnens fyllning påträffades en skärva från en skål av yngre rödgods (fnr 14) som dateras till 1800–1900-tal. Skärvan visar att brunnen lades igen under 1800–1900-tal.

Efterbesiktning

Området efterbesiktigades av Lisa Skanser, byggnadsantikvarie, och Jonas Ros den 7 oktober 2013. Det kunde konstateras att grävningarna för markbädden, avloppsanläggningarna samt avloppsledningarna till byggnader i byn inom byggnadsminnets skyddsområde har följt tillståndsvillkoren och skett i enlighet med undersökningsplanen och Länsstyrelsens i Västmanlands län beslut. Inga byggnader var skadade. Ytorna var återställda och återfyllda med gott resultat. Gårdsplaner var grusade och övriga ytor var återställda med matjord (se figur 18–20).

Figur 18. Området framför byggnadsminnet loftboden vid efterbesiktningen. Fotograferat av Jonas Ros

Figur 19. Området vid schakt 1 och 12 vid efterbesiktningen. Fotograferat av Jonas Ros.

Figur 20. Området vid schakt 1 och 2 vid efterbesiktningen. Fotograferat av Jonas Ros.

Tolkning och utvärdering

Bakgrund om medeltida byar

Fram till 1990-talets mitt hade det gjorts relativt få större undersökningar av medeltida bytomter (se Ersgård & Hållans 1996). Det är ovanligt att det påträffas bebyggelse från medeltiden vid undersökningar inom bytomter, däremot påträffas där ofta bebyggelse från senare tider. I de fall då medeltida bebyggelse påträffas är det den högmedeltida bebyggelsen som relateras till byarnas tomtstruktur (se Fallgren 2006 s. 172ff. och där anf. litt.). Under senare år har det gjorts ett relativt stort antal undersökningar i och utanför bytomter. Undersökningarna visar att den medeltida bebyggelsen ofta ligger nära den gårdstomt som markerats på de äldre kartmaterialen (Beronius Jörpeland 2010 s. 34). Det är alltså ingen självklarhet att den medeltida bebyggelsen ligger inom de bytomter som finns på de äldsta kartorna. Ett återkommande drag är tvärtom att bebyggelsen från medeltiden ligger ett stycke från bytomterna som är markerade på de äldre kartorna. Förklaringen är att de flesta byarna saknade utstakade bytomter under medeltiden till följd av att de inte var reglerade.

I Mälardalen reglerades vissa byar under hög- och senmedeltid, men ett stort antal reglerades först under 1600- och 1700-talen (Göransson 1980; Sporrang 1985). Genom landskapslagarnas stadganden skapades förutsättningar för jordägare att begära att byar skulle regleras och placeras på en geometrisk utmätt bytomt. En reglerad tomts storlek svarade mot deras jordatal (Göransson 1985). I Västmannalagens byggningsbalk (I §2) stadgas att ingen som äger mindre än en fjärdedel av byn får väcka krav på skifte av byn. Byar som endast hade en samlad och tät bebyggelse hade inga reglerade bytomter. I kartmaterialet ser man dock att gårdar som ligger ensamma har vad som kan kallas en ”hustomt”, d.v.s. en markerad yta där gården ligger.

Undersökningen

Målsättningen med den arkeologiska undersökningen var att om fornlämning påträffades skulle den avgränsas inom schakten och anläggningar samt kulturlager som framkom skulle dokumenteras. Vid den arkeologiska undersökningen framkom kulturlager som dateras till tidigmedeltid och 1600–1700-tal. Kulturlagrens utbredning och datering i de enskilda schakten har redovisats i rapporttexten. I några av schakten framkom huslämningar som dateras till 1800–1900-tal.

År 1776 beslöts att tingshuset för Norrbo härad skulle uppföras i Hallsta by. Huset byggdes vid torget där vägarna möttes, men är nu rivet. Det påträffades lämningar av ett hus i schakt 2, men sannolikt är det inte tingshuset. Enligt en karta från 1725 (se Eriksson 1930 s. 35f.) fanns det ett hus ungefär på platsen där huslämningen i schakt 2 påträffades. Möjligtvis är det lämningarna av denna byggnad som påträffats, även om fynden ger en datering till 1800–1900-tal.

Enligt de skriftliga källorna fanns självägande bönder i Hallsta by under 1500-talet, men vi vet inte hur bebyggelsen i byn vid den tiden var rumsligt organiserad och om gårdarna låg på Hallsta bys nuvarande plats eller om de låg utspridda ett stycke från det nuvarande byläget. I schakt 12 framkom kulturlager som genom ¹⁴C-datering av en tand från en ko dateras till perioden 1160–1270 e.Kr. d.v.s. till tidigmedeltid. Kotanden påträffades i ett kulturlager med inslag av träflis. Inga anläggningar påträffades i schaktet, men kulturlagret och kotanden indikerar att det har funnits bebyggelse intill det upptagna schaktet. Troligtvis har det funnits en gård på denna plats. Inga förhistoriska anläggningar eller fynd framkom vid undersökningen i Hallsta by, det finns inte heller något förhistoriskt gravfält intill by.

Inom Hallsta bys bytomt, såsom är känd genom kartmaterialet, har det sannolikt åtminstone funnits en gård under tidigmedeltid, det daterade kulturlagret tyder på det. Vi vet inte om det har funnits fler än en gård i nuvarande Hallsta under den tiden. Det är möjligt att Hallsta bys övriga gårdar, om det fanns flera gårdar under medeltiden, ursprungligen låg utspridda. Om bebyggelsen ursprungligen låg utspridd så reglerades gårdarna, d.v.s. flyttades till de nuvarande gårdslägena, sannolikt senast i samband med att Karl IX fick byn som gåva under hans hertigtid, d.v.s. före 1604 då han blev kung av Sverige.

Förklaringen till att Hallsta by inte splittrades av skiftesreformer och att gårdarna inte utflyttades ut på så sätt som skedde alltifrån 1700-talet var att den tillhörde och tillhör Uppsala akademi och beboddes av arrendatorer. För en ingående redogörelse av de befintliga gårdarnas bebyggelsehistoria och genomgång av kartmaterialet över Hallsta by hänvisas till två arbeten av Sigurd Erixon i Västmanlands Fornminnesförenings årsskrift (1930 och 1931).

Referenser

Otryckta källor

Länets byggnadsminnen, se:

http://www.lansstyrelsen.se/vastmanland/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/byggnadsvard/Pages/Lanets_byggnadsminnen.aspx?keyword=hallsta+by

Litteratur

Erixon, S. 1930. Hallsta, en Västmanländsk slättby. *Västmanlands Fornminnesförenings årskrift 18*, s. 29–42.

Erixon, S. 1931. Hallsta by. Ett tillägg av Sigurd Eriksson. *Västmanlands Fornminnesförenings årskrift 19*, s. 74–77.

Beronius Jörpeland, L. 2010. *Medeltida landsbygdsbebyggelse i Stockholms län*. Riksantikvarieämbetet. UV Mitt Rapport 2010:8. Stockholm.

Ersgård, L. och Hållans, A-M. C. 1996. *Medeltida landsbygd. En arkeologisk utvärdering – Forskningsöversikt, problemområden, katalog*. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar. Skrifter nr 15. Stockholm.

Fallgren, J.-H. 2006. *Kontinuitet och förändring. Bebyggelse och samhälle på Öland 200–1300 e.Kr.* Aun 35. Uppsala.

Göransson, S. 1980. Den reglerade byn. *Människan, kulturlandskapet och framtiden*. KVHAA. Konferenser 4. Stockholm.

Göransson, S. 1985. Tomt. *Medeltidens ABC*. Statens historiska museum. Stockholm.

Sporrong, U. 1985. *Mälabygd. Agrar bebyggelse och odling ur ett historisk-geografiskt perspektiv*. Kulturgeografiska institutionen, meddelande serie B 61. Stockholms universitet.

Västmannalagen, Svenska landskapslagar, bd 2. Tolkade och förklarade för nutidens svenskar av Å. Holmbäck och E. Wessén. Stockholm 1936.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>KM projekt nr:</i>	KM 12075
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-1355-12, 2012-07-06
<i>Undersökningsperiod:</i>	2012-11-06–2013-07-18. Efterbesiktning 2013-11-07
<i>Exploateringsyta:</i>	Ca 352 löpmetrar
<i>Personal:</i>	Jonas Ros och Ulf Alström. Området efterbesiktigades av Jonas Ros och Lisa Skanser
<i>Belägenhet:</i>	Hallsta 1:2, Romfartuna socken, Västerås kommun, Västmanlands län, Västmanland
<i>Ekonomisk karta:</i>	11G5i Hallsta NV (RT90)
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Koordinater:</i>	X587374, Y6626534
<i>Höjdsystem:</i>	Ingen höjd togs
<i>Inmätningssmetod:</i>	Manuellt från befintlig bebyggelse och ritningarna digitaliserades i efterhand
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	3 sektionsritningar.
<i>Fynd:</i>	Fynden 1–19 förvaras på KM och kommer att arkiveras hos VLM.

BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Kommentar	Längd, m	Bredd, m	Djup, m	Anläggningar	Fynd	Underlag
1	Markbädd. Överst gräs, fläckvis grusad yta. Därunder matjord. Ytan har odlats. Kulturlager.	136	20–1,6	0,3–0,8	-	Kritpipor, yngre rödgods	Lera i markbädden, sand österut i schaktet.
2	Kulturlager, huslämning. I schaktets östra del var det invid vägen 1,2 m påförd sand och grus, vägen är höjd.	26	1,6–2,5	1,3	Husgrund, senare tid	Grönt kakel, yngre rödgods	Sand
3	Överst gräs, därunder 0,1–0,02 m sand och jord. Inga kulturlager, inga fynd.	14	1,5–2	>1,4 m	-		Sand
4	Under gräs och matjord fanns sandblandad jord ca 0,10 m tjockt. I schaktet framkom diken.	60	1,6–3	1,5			Sand
5	Överst gräs och matjord ca 0,1 m. Därunder sand.	3	2,5	0,4	-	-	Sand
6	I schaktets södra del fanns en gräsmatta med tillhörande påförd matjord och därunder ca 0,2–0,3 m brunfärgad sand. I schaktets norra del fanns påfört grus och jord. Kulturlager framkom i schaktets norra del.	21	1,5		-	Keramik, yngre rödgods	Sand
7	I schaktets södra del var överst 0,25 m matjord, därunder 0,1 m grusad gådsplan och därunder ett lager med brun sand ca 0,3 m tjockt. Möjligen är det bruna sandlaget ett plöjt lager. En avloppsbrunn i lagret.	12	1,4	1,5	-	-	Sand
8	Överst grus, därunder 0,1 m jord och under det 0,3 m tjockt lager brun sand.	1	0,8	0,9	-		Sand
9	Schaktets södra del togs upp inne på en tomt och där var det överst ett matjordslager och därunder 0,1–0,2 m brun sand. På ytan mellan de två husen framkom några grusade och sandade nivåer med inslag av enstaka tegelfisior, men det var inga kulturlager mellan sandlagren.	29	1,3	1,5			Sand
10	Grusade ytor och bärlager.	27	1,5–3	1,5–2	Två sylstenstrader från 1800–1900-tal		Sand i norr och grå lera i söder
11	Matjord och jord.	6	1,5	0,5	En stensatt brunn	1900-tals keramik	Grävde ej till botten
12	Bärlager, grus.	23	1	1,5	Kulturlager	Yngre rödgods	Sand

Bilaga 2. Fyndtabell

Fyndnr	Sakord	Material	Beskrivning	Vikt, gr	Antal	Antal fragn.	Fyndomständighet
1	Yngre rödgods	Bränd lera	Del av fat med pipleredekor. 1600–1700-tal.	15	2	2	Sektion 1, lager 2.
2	Kritpipa	Bränd lera	Del av skaftef.	2	1	1	Sektion 1, lager 2.
3	Kritpipa	Bränd lera	Del av skaftef.	5	1	1	Sektion 1, lager 3.
4	Yngre rödgods	Bränd lera	Del av skål med pipleredekor, 1700-tal.	5	1	1	Sektion 1, lager 3.
5	Yngre rödgods	Bränd lera	Del av fat med gul glasyr och pipleredekor.	2	1	1	17 m öster om sektion 1.
6	Kritpipa	Bränd lera	Del av skaftef.	1	1	1	17 m öster om sektion 1.
7	Kritpipa	Bränd lera	Delar av skaftef.	8	2	2	Lösfynd 2–10 m öster om sektion 1.
8	Yngre rödgods	Bränd lera	Del av fat med pipleredekor och mynning till kruka med gröngul glasyr 1600–1700-tal.	24	2	2	Lösfynd 5–10 m öster om sektion 1.
9	Yngre rödgods	Bränd lera	Del av skål med brun glasyr. 1800–1900-tal.	90	1	1	Schakt 2 inne i husgrunden.
10	Kakel	Bränd lera	Kakel, en del med grön glasyr.	106	2	2	Schakt 2, inne i husgrunden.
11	Yngre rödgods	Bränd lera	Del av bandhänkel till ett fat. 1800-tal.	32	1	1	Schakt 4, från det fjärde diket från vänster räknat
12	Yngre rödgods	Bränd lera	Del av skål. Ljusgrön och olivgrön glasyr. 1800-1900-tal.	4	1	1	Schakt 4, från det femte diket från väster räknat.
13	Yngre rödgods	Bränd lera	Del av fat med pipleredekor. 1700-tal.	6	1	1	Schakt 6, lager 4 från sektion 4.
14	Yngre rödgods	Bränd lera	Del av skål, en mynningsbit. 1900-tal.	26	1	2	Schakt 11, från fyllningen i brunnen.
15	Yngre rödgods	Bränd lera	Del av skålar. 1800-1900-tal.	27	2	8	Schakt 10 intill den östra sylstenraden/fundamentet.
16	Fajans	Bränd lera	Del av skål.	3	1	1	Schakt 10 intill den östra sylstenraden/fundamentet.
17	Yngre rödgods	Bränd lera	Del av fat och skålar med pipleredekor. 1800-1900-tal	241	6?	8	Schakt 10, intill den västra sylstenraden.
18	Fajans	Bränd lera	Del av fat, med blå glasyr.	46	3	5	Schakt 10, intill den västra sylstenraden.
19	Yngre rödgods	Bränd lera	Del av fat och skål. 1700–1800-tal.	154	3	6	Schakt 12, lager 3 på plan, lager 2 i sektion 11.